

หุ่นงตะลุง

วาทะปฐิภาณผ่านคนเล่นเงา

หุ่นงตะลุง

วิชาศิลปะผ่านการเล่นเงา

หุ่นงตะลุง นับเป็นหนึ่งในศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ของประเทศไทย เป็นการผสมผสานระหว่างวรรณกรรม การแสดง และดนตรี โดยมีตัวละครหลักคือหุ่นงที่ทำจากหนังวัว ซึ่งจะถูกฉายเงาบนจอผ้าพร้อมเสียงบรรยายและดนตรีประกอบที่เป็นเอกลักษณ์

หนังตะลุง

วาทะปฐิภาณผ่านคนเล่นเงา

สารบัญ

เรื่อง	หน้าที่
ประวัติความเป็นมาหนังตะลุง	1
หนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราช	4
แผนที่นายหนังตะลุงยุคดั้งเดิมและยุคร่วมสมัย	5
ความเชื่อเกี่ยวกับตัวหนังตะลุง	6
พิธีกรรมเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง	7
ประเภทหนังตะลุง	8
อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำหนังตะลุง	9
ขั้นตอนในการทำหนังตะลุง	10
องค์ประกอบการแสดงหนังตะลุง	12
ขั้นตอนการแสดงหนังตะลุง	15
ประเภทตัวหนังตะลุง	18

ประวัติความเป็นมาหนังตะลุง

หนังตะลุง เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของประเทศไทยที่มีความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่น ทางภาคใต้มาเป็นเวลาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นจังหวัดที่มีความนิยมในการดูหนังตะลุง และเป็นจังหวัดที่มีคณะหนังตะลุงอาศัยและทำการแสดงอยู่หนาแน่น หนังตะลุง เป็นสถาบันศิลปะและนันทนาการที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและแฝงไว้ซึ่งจิตวิญญาณของชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับอิทธิพลตัวละครรูปหนังมาจากชาวที่เอารูปแบบของชาวเรียกว่า “วายัง” เข้ามาประสมประสานรูปแบบของตัวละครรูปหนังที่เกิดขึ้นเลยมีรูปร่างและหน้าตาคลึงผิดจากคนจริง เช่น นายหนู่นัยหน้าคล้ายวัว นายเท่งหน้าคล้ายนกกระงัง นายตึกมีปากเหมือนเปิด เป็นต้น (พ่วง บุชรรัตน์, 2541) ซึ่งในอดีตหนังตะลุงมีหน้าที่หลัก คือ ให้ความบันเทิงเริงรมย์และการพักผ่อนหย่อนใจของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น และมีศักยภาพต่อการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม หรือการทำให้วัฒนธรรมเป็นสินค้าและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจควบคู่กับการรักษาไว้ โดยถ่ายทอดความคิดและค่านิยมทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ผ่านมาถึงถือว่าหนังตะลุงมีส่วนช่วยสนับสนุนเป็นเครื่องมือบูรณาการสถาบันต่างๆ ทางสังคม ตลอดจนเป็นสื่อกลางที่ส่งเสริมความสามัคคี และสร้างความสัมพันธ์อันดีให้แก่สมาชิกในชุมชนนั้นๆ (สุวิมล เชาวโรจน์, เหมือนมอด หนูมาศ, จีวรรณ พรหมทอง, สุชาติพิทย์ อร่ามศักดิ์, สมปราชญ์ วุฒิจันทร์, 2561)

นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายบทบาทของหนังตะลุงไว้ว่า คือ การละเล่นแบบแสดงเงาเป็นเสมือนวัฒนธรรมเก่าแก่ของมนุษย์ที่แพร่หลายและปรากฏให้เห็นจากประเทศอินเดีย พวกพราหมณ์จะทำการแสดงหนังเงาเพื่อใช้ในการบูชาเทพเจ้าและสวดตีวีรบุรุษ เช่น เรื่องมหากาพย์รามายณะเป็นการแสดงหนังตะลุง เรียกว่า “ฉายานาฏกะ” (อรอุมา นิลละอ, 2549) หนังตะลุงเริ่มแพร่หลายสู่ทางทวีปเอเชีย เขมร พม่า ชาว มาเลเซีย และประเทศไทย โดยการเข้ามาเริ่มต้นจากการมาในรูปแบบของหนังใหญ่ การเชิด และรูปแบบตัวละครจะใหญ่ ส่วนหนังตะลุงเกิดขึ้นทางภาคใต้ของประเทศไทย เกิดจากการเลียนแบบหนังใหญ่ โดยการย่อตัวละครรูปหนังให้เล็กลง แต่ยังคงแสดงเรื่องราวเกร็ดดีแบบหนังใหญ่ เปลี่ยนบทบาทจากภาษาเดิมมาเป็นภาษาพื้นถิ่น

หนังตะลุง เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่สำคัญที่นิยมอย่างแพร่หลายสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน นักวิชาการหลายท่านพยายามศึกษาผ่านตำนานเรื่องเล่าถึงประวัติความเป็นมาของหนังตะลุงในภาคใต้ รวมทั้งหนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ก็ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ เพียงแต่สันนิษฐานกันว่าหนังตะลุงเป็นการละเล่นพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่เก่าแก่มาก ดังที่ ประเสริฐ พงศ์ประพันธ์ (2563) ได้กล่าวถึง หนังตะลุงทางภาคใต้ตลอดเวลายาวกว่าปีที่ผ่านมามีหลักฐานใดๆ ปรากฏชัดเจนว่าเริ่มต้นขึ้นได้อย่างไร ใครเป็นคนคิดค้นข้อมูลที่ถูกรวบรวมขึ้นเป็นเพียงคำบอกเล่าจากคนยุคก่อนๆ ไม่มีลายลักษณ์อักษรมายืนยันแต่อย่างไรก็ตามคำบอกเล่าดังกล่าวเกิดจากบุคคลที่อยู่กับวงการหนังตะลุง และคลุกคลีกับหนังตะลุงเป็นอย่างดี ท่านแรกคือ แปะอัน เล่าให้ฟังว่าความจริงแล้วการแสดงหนังตะลุงมีมานานเป็นพันปีแล้ว และมีทั่วโลกรู้ตั้งแต่กรีกโบราณ อินเดีย เกาหลี ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย ประเทศสยามมีหนังตะลุงมาตั้งแต่ต้นสุโขทัย และแพร่หลายเป็นที่รู้จักในยุคแรกใช้ชื่อว่า หนังควน โดยเป็นที่รู้จักแรกเริ่มในพื้นที่จังหวัดสงขลา พัทลุง ตรัง สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช

1.3 การประมวลข้อสันนิษฐานของมีนกีวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุงไว้แตกต่างกันเป็น 4 กระแส สรุปได้ดังนี้

1.3.1 กระแสที่หนึ่ง สันนิษฐานว่าหนังตะลุงเกิดขึ้นที่จังหวัดพัทลุง โดยน่าจะเกิดที่เขายาอั้ง หรือเขาพระยาอั้ง ซึ่งอยู่ในท้องที่บ้านกงหรา ตำบลชะรัด อำเภอเมืองพัทลุง เขานี้เองที่มีผู้ออกเสียงเพี้ยนไปเป็นยะโฮร์ แล้วทำให้เข้าใจผิดคิดว่าเป็นเมืองยะโฮร์ทางมาเลเซีย

1.3.2 กระแสที่สอง สันนิษฐานว่าหนังตะลุงรับอิทธิพลมาจากหนังใหญ่ซึ่งเล่นกันอยู่ก่อนในสมัยอยุธยาเพราะถ้าดูลักษณะของรูปหนังน่าจะเป็รูปของหนังใหญ่มีขนาดโตกว่ารูปของหนังตะลุงหลายเท่าวิวัฒนาการของรูปหนังน่าจะเป็รูปขนาดใหญ่ก่อนแล้วจึงย่อให้เล็กลงมากกว่าจากเด็กแล้วขยายให้ใหญ่ขึ้น หากพิจารณาจากสิ่งเห็นว่าเดิมรูปหนังใหญ่เป็นสีดำต่อมาจึงมีสีอื่นๆ ส่วนรูปหนังตะลุงตัวสำคัญ ๆ มักระบายสีและทำลวดลายพิสดารจะเป็นการปรับแต่ให้มีสีสันสวยงามขึ้นภายหลังและถ้าดูจากบทพากย์ก็มีที่คล้ายกันหลายอย่าง เช่น บทพากย์ รูปพระอิศวรของหนังตะลุงคล้ายกับพากย์สามตระของหนังใหญ่

1.3.3 กระแสที่สาม สันนิษฐานว่าหนังตะลุงมาจากชาว ผ่านสู่มาเลเซียและแพร่หลายที่ ยะโฮร์แล้วต่อมา ดาต่านักทอง ซึ่งเป็นนายกongช้างแห่งเมืองนครศรีธรรมราชได้นำมาเล่นในไทย การที่เชื่อเช่นนี้มีเหตุผลหลายอย่าง เช่น มีบทไหว้ครูบางสำนวนกล่าวไว้เช่นนั้น ตัวตลกหนังตะลุง มีแขนยาวคล้ายรูปหนังชาว ตัวตลกบางตัวมีชื่อคล้ายกับตัวหนังชาว เช่น สะหม้อ คล้ายสมรท ซึ่งเป็นพี่เลี้ยงในเรื่องอิเหนา (เทียบเท่าประสันดา) นอกจากนั้นหนังชาวยุคแรกนับถือศาสนา พราหมณ์นิกายไวษณพ หนังตะลุงก็มีรูปพระอิศวรซึ่งเป็นรูปเคารพสำคัญในไสยงิกายเช่นกันในบทไหว้ครูขึ้นต้นด้วยคำว่า “โอม” ซึ่งหมายถึงเทพเจ้าทั้งสามของพราหมณ์ โอม มาจาก อ อุ - ม (อ = อวตาร หมายถึง พระวิษณุ, อุ = อุตฺร หมายถึง พระศิวะ หรือ พระอิศวร, ม - มหาพรหม หมายถึง พระพรหม)

1.3.4 กระแสที่สี่ สันนิษฐานว่าหนังตะลุงอาจจะได้รับแนวความคิดมาจากการละเล่นของหนังชวาวนากกับการเล่นหนังใหญ่ แล้วนำมาดัดแปลงขึ้นเป็นหนังตะลุง ทำให้ตัวหนังเล็กลงเพื่อให้เชิด ได้สะดวกขึ้นให้เคลื่อนไหวว่องไวบางส่วนได้เพื่อให้ดูมีชีวิตชีวา ระบายสีให้สวยงามเปลี่ยนแนวการเล่นและเรื่องที่แสดงเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพและความนิยมของท้องถิ่น

หนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราช

หนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราชสามารถแบ่งรูปแบบการแสดงหนังตะลุงออกเป็น 2 ยุค ได้แก่ หนังตะลุงยุคดั้งเดิม และหนังตะลุงยุคร่วมสมัย

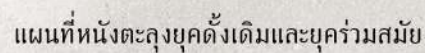
1. หนังตะลุงยุคดั้งเดิม หมายถึง หนังตะลุงที่มีการเล่นหนังตะลุงเพียงอย่างเดียว เน้นเรื่องชัฏกลอนเป็นสำคัญ บทเจรจามีน้อยมาก การสนทนาสำหรับตัวละครที่เป็นเจ้านายมีการใช้สำเนียงภาคกลาง แต่คำพูดโดยรวมนิยมใช้ภาษาถิ่นได้ และไม่นำความบันเทิงสมัยใหม่เข้ามาเล่น

2. หนังตะลุงยุคร่วมสมัย หมายถึง หนังตะลุงที่มีการเล่นหนังตะลุงผสมผสานกับสื่อความบันเทิงสมัยใหม่ไม่ว่าจะเป็นสื่อมวลชน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต หรือโซเชียลมีเดีย ดิจิตอลต่างๆ เป็นต้น

หนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีนายหนังตะลุงจำนวนมากกระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช รวม 66 นายหนัง โดยแบ่งเป็นเครือข่ายหนังตะลุงดั้งเดิม หนังตะลุงยุคใหม่

แผนที่นายหนังตะลุงยุคดั้งเดิมและยุคร่วมสมัยทั้งหมดจากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลนายหนังตะลุงยุคดั้งเดิมและยุคร่วมสมัย จำนวน 32 คน ประกอบด้วย นายหนังตะลุงยุคดั้งเดิม จำนวน 4 คน และนายหนังตะลุงยุคร่วมสมัยจำนวน 28 คน โดยแสดงแผนที่นายหนังตะลุงยุคดั้งเดิมและยุคร่วมสมัย

ความเชื่อเกี่ยวกับตัวหนังตะลุง

จากการให้ข้อมูลของทวี คงบุรี ปราชญชาบ้านผู้ซึ่งมีความเชี่ยวชาญอีกทั้งยังได้รับการยกย่องเป็นครูช่างด้านศิลปะการแกะหนังตะลุงในปี 2555 กล่าวถึงข้อมูลเกี่ยวกับตัวหนังตะลุงที่ ประกอบด้วย หนังตะลุงในยุคดั้งเดิมที่มีลักษณะเป็นรูปหนังหรือรูปตัวประกอบ มี 2 รูปแบบ คือ แบบแผงเล็ก ประกอบด้วยหนังตะลุงจำนวน 60 ตัว และแบบแผงใหญ่ ประกอบด้วย หนังตะลุงจำนวน 95 ตัว โดยการแสดงหนังตะลุงในสมัยดั้งเดิม จะต้องทำการแสดงที่เรียกว่า 3 เมือง ประกอบด้วย เมืองมนุษย์ จำนวน 2 เมือง และเมืองยักษ์ จำนวน 1 เมือง และต้องระลึกถึงครูบาอาจารย์ของการแสดงหนังตะลุง โดยการแสดงบทพระฤๅษีพระอิศวรและปราชญ์หน้าบท เรื่องราวที่นำมาใช้ในการแสดงหนังตะลุงขึ้นอยู่กับโอกาสต่างๆ เช่น การแสดงหนังตะลุงในโอกาสการแก้บนหรือการตัดเหมรยจะทำการแสดงพระฤๅษี พระลักษณ์ พระราม ซึ่งผู้ที่ทำการแก้บนหรือตัดเหมรยได้นั้นจะต้องผ่านการบวชเรียน นอกจากนี้ยังมีการแสดงหนังตะลุงในโอกาสอื่นๆ เช่น งานแต่งงาน งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ และงานประจำปี งานเทศกาลต่างๆ โดยในการแสดงหนังตะลุงจะแสดงมีความมุ่งหมายเพื่อความบันเทิง การสอดแทรกคติธรรมในการดำเนินชีวิต และการเปรียบเทียบคนดีคนชั่วเป็นต้น แต่การนำเรื่องราวรามเกียรติ์ โดยส่วนใหญ่จะแสดงเพื่อการแก้บนจะไม่นิยมแสดงเพื่อโอกาสทั่วไป (สมล ศักดิ์แก้ว, สัมภาษณ์, 2565, กุมภาพันธ์ 13)

พิธีกรรมเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง

พิธีกรรมเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง จากการให้ข้อมูลของหนังตะลุงสุมล ศ.ประทุมหรือนายหนังตะลุงสุมล ศักดิ์แก้ว โดยความเชื่อพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงหนังตะลุง ประกอบด้วย

1. พิธีกรรมก่อนการแสดง ก่อนที่จะทำการแสดงจะมีการประกอบพิธีกรรมการเบิกโรง โดยการชบ (ชูป) ราชรูป หรือการชบรูป โดยหลังจากการนำอุปกรณ์ขึ้นบนโรงหนังตะลุงจะมีการดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู และการกล่าวคาถา หรือการชบ โดยการกล่าวคำ หรือการภาสด้วยคาถา ซึ่งตัวหนังแต่ละตัวจะมีคาถากำกับแต่ละรูป และมีการทำพิธีกันตัว หรือการชบราชรูปของนายหนังตะลุง

2. พิธีกรรมการแก้บน

3. พิธีกรรมการไหว้ครูและพิธีครอบมือ โดยนายหนังตะลุงทุกคนจะต้องผ่านพิธีกรรมการครอบมือและในการไหว้ครู ของนายหนังตะลุงจะมีความพิเศษ แตกต่างจากศิลปะการแสดงอื่น ๆ และผู้ที่ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมจะต้องได้รับการอนุญาตจากครูบาอาจารย์

ประเภทหนังตะลุง

ประเภทหนังตะลุงได้รับความนิยมชมชอบจากชาวบ้านอย่างกว้างขวางตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รูปแบบการแสดงได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับจะแตกต่างกันตามพื้นที่ได้แบ่งรูปแบบการแสดงไว้ 3 แบบ ดังนี้ (ฐานข้อมูลท้องถิ่นภาคใต้, 2561)

1. หนังตะลุงตะวันออก เป็นรูปแบบการแสดงของกลุ่มชนแถบทะเลฝั่งตะวันออก คือ จังหวัดชุมพร ตรัง สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา
2. หนังตะลุงตะวันตก เป็นภูมิปัญญาไทย และวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยที่สำคัญอย่างหนึ่งของกลุ่มชนแถบฝั่งอันดามัน เช่น พังงา ภูเก็ต เนื่องจากมีเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างกันทั้งในการขับร้องบท การเจรจา รูปหนังและธรรมเนียมการเล่น ส่วนองค์ประกอบในการแสดงอื่นๆ มีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน
3. หนังตะลุงมลายูหรืออายังกูลิต ชาวไทยมุสลิมเรียกว่า วอแยกูละ หรืออายังกูละเป็นศิลปะการเล่นเงาที่นิยมแสดงกันมาช้านาน ในพื้นที่บริเวณสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำหนังตะลุง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการแกะหนัง ประกอบด้วย

1) กระดานเชียง ต้องใช้สองแผ่น แผ่นหนึ่งเนื้อแข็งอีกแผ่นหนึ่งเนื้ออ่อน เชียงเนื้อแข็งใช้สำหรับตอกลาย ด้วยตุ้ตู่ นิยมใช้ไม้หีบ ส่วนเชียงเนื้ออ่อนใช้รองมีดตัดหนัง นิยมใช้ไม้ทั้งเพราะเนื้อนุ่ม ปลายมีดตัดหนังจะไม่ค่อยหัก เครื่องมือ

- 2) มีดแกะ นิยมใช้มีดปลายเล็กเล่มหนึ่ง ปลายใหญ่เล่มหนึ่งเพื่อให้เหมาะกับงาน และทยาบตามลำดับ
- 3) ตุ้ตู่ นิยมใช้เบอร์ 10 - 17 มีจำนวนหนึ่งชุด เพื่อใช้ตอกตามลวดลายให้เหมาะสมกับขนาดของลาย
- 4) ค้อน นิยมใช้ฆ้องช้างทอง เพราะน้ำหนักพอดีกับงานแกะ
- 5) เหล็กเขียนลาย เป็นเหล็กเนื้อแข็งปลายแหลม มีด้ามจับขนาดเท่ากับปากกา หรือดินสอ
- 6) สี่มึง มีไว้เพื่อชุบปลายมีดหรือปลายตุ้ตู่ เพื่อให้เกิดความลื่นทำงานได้เร็วขึ้น

อุปกรณ์การทำหนังตะลุง

สีผสมอาหาร หรือสีเคมี

ค้อน

ตะปู

เชียงไม

มีดปลายแหลม

หนังวัว หนังควาย

ขั้นตอนในการทำหนังตะลุง

ขั้นตอนในการทำหนังตะลุง (ทวี คงบุรี, สัมภาษณ์, 2565, กุมภาพันธ์ 13) ดังนี้

1. การเตรียมหนังประกอบด้วย การนำหนังวัวที่ได้มาจากการนำวัวมาใช้ในโอกาสต่างๆ เช่น งานศพ เนื่องจากความเกรงกลัวในเรื่องเวรกรรมจึงไม่มีการฆ่าวัว เพื่อนำหนังวัวมาใช้ในการทำหนังตะลุง ซึ่งเมื่อได้รับหนังวัวมาแล้วนั้นจะนำหนังวัวมาทำการชุดฟ้งผีด แล้วจึงแช่ด้วยน้ำส้ม เช่น น้ำส้มจาก น้ำส้มมะพร้าว น้ำส้มหัวข่า น้ำส้มมะเฟือง ที่ผสมด้วยเหล้า สัปปะรด นำมาหมักหนังไว้เป็นเวลาประมาณหนึ่งสัปดาห์ แล้วจึงนำหนังมาเข้าผง หรือการชิงหนังด้วยตะปูให้ตึง และวางไว้ในที่ร่มโดนลมห้ามนำหนังมาตากแดด เนื่องจากจะทำให้หนังแห้งสะดุ้งโดยในการเข้าผงหากหนังมีความหนาจะใช้เวลา 1 วัน ในการชิงให้หนังแห้ง แต่หนังวัวในสมัยก่อนจะใช้เวลานาน 2 วัน จนกว่าหนังจะแห้ง นอกจากนี้ ศรีรินทร์ ทองดี (สัมภาษณ์, 2565, กุมภาพันธ์ 12) กล่าวถึง กรรมวิธีในการทำหนังเพื่อนำมาทำเป็นตัวหนังตะลุงในสมัยอดีต โดยการนำหนังมาหมักกับเกลือ เพื่อให้ฟ้งผีดหลุดออกจากหนังแล้วหลังจากนั้นจึงนำหนังมาตากแล้วทำการชุดฟ้งผีดออกจากหนังจนหมด โดยการใช้คบไฟไล่ไหม้หรือกระดาดทรายชุดให้หนังเรียบและแช่หนังด้วยน้ำส้มเพื่อให้หนังมีความอ่อนตัว และล้างกลิ่นคาวออกจากหนัง แล้วจึงนำหนังมาชิงหรือตากแดดให้แห้งและนำเหล็กที่มีความแหลมมาขีดหรือเขียนลวดลายลงบนหนังด้วยมือ

2. การตัดหนังวัวให้ได้ตามรูปและขนาดที่ต้องการแล้วจึงการวาดลวดลายลงบนหนัง โดยลวดลายที่วาดลงบนหนังตะลุงจะมีการนำลวดลายไทยมาประยุกต์เป็นลายต่าง ๆ เช่น ลายดอกพิกุล ลายบัวคว่ำ ลายบัวหงายและลายกระซัง เป็นต้น ซึ่งลวดลาย โดยเฉพาะลายกนก จะเป็นเอกลักษณ์สำคัญและมีความโดดเด่นแตกต่างกันของช่างแต่ละคน (ศรีรินทร์ ทองดี, สัมภาษณ์, 2565, กุมภาพันธ์ 12)

ที่มา : <https://603blueskyy.blogspot.com/2013/>

3. การตอกตัวหนัง ผู้ที่ทำหนังตะลุง จะทำการตอกตัวหนังโดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า ตู๊ดตู (เหล็กตอก) ตามลวดลายที่วาด โดยในการตอกตัวหนังจะมีพิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้อง โดยมีการไหว้ครูปีละหนึ่งครั้ง เนื่องจากการมีความเชื่อเกี่ยวกับครูหนัง ครูกนก (ลายกนก) ครูลายเกี่ยวกับการทำตัวหนัง โดยในการทำตัวหนังตะลุงมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องดังคำกล่าวของศรีรินทร์ ทองดี (สัมภาษณ์, 2565, กุมภาพันธ์ 12) ที่กล่าวว่า “การทำหนังตะลุงมีความเชื่อเรื่องพระฤๅษี ครูกนก ครูลาย การวาดลายกนกที่แสดงถึงความอ่อนช้อยความเป็นไทย ต้องผ่านการเรียนเรียนแบบครูพักลักจำ ต้องมีการไหว้ครูกนก และมีความเชื่อเกี่ยวกับอุปกรณ์ คนที่จะเดินผ่าน เนื้อตัวต้องสะอาด”

ที่มา : <https://603blueskyy.blogspot.com/2013/>

4. การแกะ (ชุด) หนังตะลุง ตามลวดลายที่ต้องการ

ที่มา : <https://603blueskyy.blogspot.com/2013/>

5. การลงสีตัวหนังตะลุง การลงสีตัวหนังตะลุง จะเกิดจากการมีจินตนาการของผู้ลงสี แต่ในการลงสีตัวพระฤๅษี โดยส่วนใหญ่จะลงสีด้วยสีดำกับสีน้ำตาล และลวดลายผ้าถุง ผ้าสังฆาฏี (ผ้าที่ซ้อนทับจีวร) ต้องเป็นลายเสือทุกองค์ ในขณะที่ตัวหนังอื่นๆ และลายหรือเสื้อผ้าอื่นๆ สามารถลงสีได้ตามจินตนาการ แต่ต้องตรงกับโครงสร้างของตัวหนัง และการใช้สีนิยมใช้สีผสมอาหาร เนื่องจากจะทำให้ตัวหนังมีความโปร่งใส ในขณะที่ทำการแสดงผ่านจอหนังตะลุง สีจะเด่นชัดทะลุผ่านจอและไม่นิยมใช้สีเคมี เนื่องจากจะทำให้สีลอก ไม่คงทน โดยในอดีตสีผสมอาหารที่ใช้ในการลงสี ตัวหนังตะลุง มีลักษณะเป็นผง จึงต้องนำมาผสมกับน้ำส้มมะนาวหรือน้ำส้มสายชู และผสมด้วยเหล้า แต่ปัจจุบันใช้สีผสมอาหารแบบเหลวหรือแบบน้ำ ที่มีความสะดวกต่อการทา โดยไม่ต้องใช้ส่วนผสมอื่นๆ ดังเช่นในอดีตและเมื่อทำการลงสี ตัวหนังตะลุงเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงนำตัวหนังตะลุงมาลงน้ำมัน โดยการนำขี้เถ้ามาทาเคลือบเงา ซึ่งในอดีตนิยมใช้น้ำมันวานิช

ที่มา : <https://603blueskyy.blogspot.com/2013/>

6. ขั้นตอนน้ำมันชักเงา เมื่อลงสีรูปหนังเสร็จก็ถือว่ารูปหนังเสร็จสมบูรณ์แล้ว จะมีการลงน้ำมันชักเงาหรือไม่ก็ได้ แต่โดยทั่วไปถ้าเป็นรูปหนังเซดมักจะลงน้ำมันชักเงาด้วย ทั้งนี้เพราะน้ำมันชักเงาช่วยขับให้ตัวหนังเป็นมันงาม เมื่อออกจอผ้าขาวจะดูสวยยิ่งขึ้น การลงน้ำมันชักเงาจะช่วยรักษาสภาพหนังมิให้ชำรุดเร็วเกินไป การลงน้ำมันชักเงาทำได้ง่าย เพียงแค่เอารูปหนังวางราบบนกระดาษที่สะอาด ใช้ฟู่กันแบนชุบน้ำมันชักเงาทาบตามตัวหนังด้านละ 3 - 4 ครั้ง แล้ววางไว้ให้แห้งก็เสร็จการแกะรูปหนังเป็นงานที่ละเอียดประณีต มีขั้นตอนดำเนินการค่อนข้างซับซ้อนต้องใช้ความรู้ และทักษะหลายๆ ด้านประกอบกันการแกะรูปแต่ละตัว โดยเฉพาะรูปหนังใหญ่และรูปที่ต้องใช้เวลาหลายวัน ช่างที่เป็นศิลปิน ต้องอาศัยความรักงาน ความพิถีพิถัน หุ่นเทรจิตใจในผลงานทั้งหมด เพื่อให้ผลงานมีคุณค่าทางศิลปะและมีชีวิตวิญญาณ ฉะนั้นงานของศิลปินประเภทนี้จึงมีราคาสูงและหาซื้อไม่ได้ตามท้องตลาดทั่วไป

องค์ประกอบการแสดงหนังตะลุง

การจัดการแสดงหนังตะลุงยุคดั้งเดิมและหนังตะลุงยุคร่วมสมัยในจังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถแบ่งออกเป็น 9 หัวข้อ ดังนี้

1. รูปแบบและวิธีการแสดงหนังตะลุงที่เป็นจุดเด่นของนายหนังตะลุงที่ทำให้นายหนังตะลุงได้รับความนิยม ได้แก่

1.1 นายหนังตะลุงยุคดั้งเดิม

- 1) มีความสามารถในการการรำโนราห์
- 2) ยอดคนดี ดีคนชั่ว สะท้อนให้เป็นจริงของสังคม
- 3) เสียงดี เสียงมีเสน่ห์ เวลาขับกลอนมีความไพเราะ น่าฟัง และเข้าถึงอารมณ์ของบทบาท
- 4) นิยายดี คือ นิยายที่ผู้ชมสนใจ อยากติดตามต่อจนจบ สอดแทรกไปด้วยความรู้และเนื้อหาสาระที่ตัวละครแสดงออกมาได้อย่างน่าสนใจ
- 5) เชิดรูปดี สามารถเชิดรูปได้อย่างอ่อนพริ้ว มีลีลาและท่าทางเสมือนเป็นตัวละครที่มีชีวิตจริงๆ เข้ากับเสียงจังหวะของดนตรีได้อย่างสวยงาม ทำให้เกิดอรรถรสในการรับชม
- 6) การใช้บทตลกโดยผ่านรูปตัวตลกประจำคณะ
- 7) การแสดงอารมณ์ให้ถึงบทบาทของตัวละครหนังตะลุงในเรื่องนั้นๆ เช่น การแสดงบทรัก, การแสดงบทโศก
- 8) การขับบทกลอนหนังตะลุงทำนองคำคอน

1.2. นายหนังตะลุงยุคร่วมสมัย

- 1) การใช้น้ำเสียงในการขับกลอนเป็นเอกลักษณ์
- 2) การใช้กลบทมาประยุกต์ปรับใช้ในการแสดง
- 3) การดลกแบบไม่หยาบโหล่นและใช้เสียงเพลงมาประกอบบ้าง
- 4) การนำศิลปวัฒนธรรมมาใช้ในการแสดงบางโอกาส เช่น มโนราห์ เพลงบอก เพลงฉ่อย เพลงอีแซว
- 5) การแสดงสมบทบาทถึงอารมณ์ให้ผู้ชมเกิดอารมณ์คล้อยตาม
- 6) การใช้ปฏิภาณไหวพริบบ้างในช่วงการแสดง (มุดโต)
- 7) मुखแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่รู้ไหลออกมาขณะทำงาน
- 8) การนำเหตุการณ์ที่กำลังเป็นที่สนใจของผู้คนมาประยุกต์ให้เข้ากับการแสดงใส่มุขตลกให้กับสถานการณ์และสถานที่แสดง แสดงให้เข้ากับลักษณะของผู้ชม ผู้ชมอายุเท่าไรหรือปะปนกันไปก็สามารถปรับคำพูดและบริบทของการแสดงให้เข้ากับกลุ่มผู้ชม
- 9) นำเพลงลูกทุ่งมาดัดแปลงให้เป็นเพลงตลก นิยายที่ใช้สำหรับการแสดงส่วนมากจะเป็นนิยายแนวลูกทุ่ง สะท้อนสังคมปัจจุบัน
- 10) การปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย และ การร้องเพลงแนวอื่นนอกจากเพลงลูกทุ่งบนโรงหนังตะลุง
- 11) มีการใช้เครื่องดนตรีสมัยใหม่ สร้างความตื่นเต้นให้กับผู้ชม

2. ลักษณะเพลงที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุง

นายหนังตะลุงยุคดั้งเดิมเพลงที่ใช้ในการแสดงเป็นบทเพลงดั้งเดิม ส่วนนายหนังตะลุงยุคร่วมสมัยเพลงที่ใช้ในการแสดงจะเป็นบทเพลงดั้งเดิมผสมผสานกับเพลงสมัยใหม่และเพลงลูกทุ่ง รวมทั้งมีการใช้เครื่องดนตรีภาคใต้และเครื่องดนตรีสากลผสมผสาน

3. เครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุง

นายหนังตะลุงยุคดั้งเดิมโดยมากจะมีเครื่องดนตรีเป็นของตนเอง เนื่องจากเครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงมีเพียง 5 ชิ้น จึงไม่จำเป็นต้องเช่าเพื่อใช้ในการแสดงส่วนนายหนังตะลุงยุคร่วมสมัย แต่ละคนจะมีการใช้เครื่องดนตรีภาคใต้และเครื่องดนตรีสากลในการบรรเลงร่วมกันเป็นวงดนตรีร่วมสมัย ซึ่งนายหนังตะลุงจะมี 2 ประเภทคือ มีเครื่องดนตรีเป็นของตนเองทั้งหมด และมีการเช่ามาเครื่องดนตรีเมื่อต้องแสดงหนังตะลุง โดยมีราคาเช่าเหมาอยู่ที่ 10,000-13,000 บาท

4. นักดนตรีที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุง

นายหนังตะลุงยุคดั้งเดิมส่วนมากจะมีนักดนตรีในวงของตนเอง ส่วนนายหนังตะลุงยุคร่วมสมัยจะมีนักดนตรีที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุงอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ นักดนตรีอยู่ในวงของตนเอง โดยมากเป็นเยาวชนที่กำลังศึกษาทั้งหมด อาจจะมีการสลับเปลี่ยนทีมงานมาผสมบ้างเพราะบางงานทีมงานบางคนไม่สะดวกและมีการจ้างนักดนตรีเป็นครั้งคราว

5. จอหนังที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุง

นายหนังตะลุงยุคดั้งเดิมจะมีจอหนังตะลุงเป็นของตนเอง ส่วนนายหนังตะลุงยุคร่วมสมัยส่วนหนึ่งจะมีจอหนังตะลุงเป็นของตนเองโดยมีการปล่อยให้เช่าจอหนังเป็นครั้งคราว อีกส่วนหนึ่งจะมีการเช่าจอหนังตะลุงโดยเป็นการเช่าเหมาจ่ายรวมกับเครื่องดนตรี ซึ่งจะมีการใช้อุปกรณ์ที่มีความทันสมัยไม่สะท้อนแสงเกินไปมีความละเอียดเมื่อรูปหนังทับกับจอ จอหนังตะลุงนิยมใช้จอขนาด 4-10 เมตร ความกว้างแบ่งเป็น 3 ส่วน เนื้อตะเข็บ คือ ส่วนที่ 1 เป็นเขตสวรรค์ ไล่ขีดรูปหนังที่มีศักดิ์สูง เช่น รูปเทวดา พระอิศวร พระอินทร์ นางฟ้าและรูปที่มีฤทธิ์ฤทธิ์ได้ตะเข็บลงมาแบ่งเป็นส่วนที่ 2 เป็นเขตมนุษย์ไล่ขีดรูปสามัญ ในปัจจุบันยังคงใช้ผ้าแพรสีขาวทั้งผืนความกว้างของผ้าที่มอบริมประมาณ 6 นิ้ว เพื่อสอดห่วงตรึงของจอห่างกันประมาณ 10 นิ้วเพื่อสอดลวดไม้ไผ่ขึ้นจอให้ตั้งทั้งสี่ด้าน นอกจากนี้ยังมีเครื่องประดับตกแต่งให้เกิดความงดงามด้วยฉากและแสงไฟ

6. ตัวหนังตะลุงที่ใช้ในการแสดง

นายหนังตะลุงยุคดั้งเดิมและยุคร่วมสมัยจะมีตัวหนังตะลุงเป็นของตัวเอง ซึ่งแต่ละคนจะมีตัวหนังอยู่ที่ประมาณ 50-200 ตัว และนายหนังตะลุงบางคนยังได้มีการสร้างรูปหนังในแผงอีกด้วย

7. โอกาสที่แสดงหนังตะลุง

นายหนังตะลุงยุคดั้งเดิมและยุคร่วมสมัยมีการแสดงหนังตะลุง 2 โอกาสใหญ่ๆ ได้แก่ งานมงคล เช่น งานบุญ งานวัดและงานประจำปีต่างๆและงานอวมงคล นอกจากนี้ยังมีงานอื่นๆเช่น งานแก้กรรมชบนและงานแก้บน เป็นต้น

8. การได้รับถ่ายทอดวิชา การฝึกหัดการแสดงหนังตะลุง

การการฝึกหัดการแสดงหนังตะลุง 2 รูปแบบ คือ การฝึกหัดกับญาติที่เป็นนายหนังตะลุงหรือครูหนังตะลุงที่ตนรู้จัก หรือมีความชื่นชอบและจึงได้ฝากตัวเป็นศิษย์ เช่น นายหนังจำเนียร คำหวาน มีคุณพ่อ (หนังร้าน) และคุณปู่ (หนังเรือ) เป็นนายหนังตะลุงที่มีชื่อเสียงในอดีต เป็นต้น และฝึกหัดหนังตะลุงด้วยความชอบส่วนตัว จากการดูแผ่น VCD บันทึกการแสดงสดของหนังตะลุง และจึงฝากตัวเป็นศิษย์กับนายหนังตะลุงในภายหลัง โดยนายหนังแต่ละคนจะมีการใช้ระยะเวลาในการฝึกหัดประมาณ 3-10 ปี โดยมากการฝึกหัดด้วยตนเองผ่านสื่อต่างๆ มักจะพบในนายหนังตะลุงยุคร่วมสมัยเป็นส่วนมาก

ขั้นตอนการแสดงหนังตะลุง

การแสดงหนังตะลุงยุคดั้งเดิมและยุคร่วมสมัยของผู้ประกอบการหนังตะลุงจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยทำให้ระยะเวลาสั้นลงแต่คงความเป็นหนังตะลุงแบบโบราณไว้ เป็นการนำจุดเด่นของการแสดงหนังตะลุงทั้ง 2 ยุคมาผสมผสานกันคือการนำเอาขนบการแสดงหนังตะลุงแบบโบราณมาจากนายหนังตะลุงยุคดั้งเดิม โดยเฉพาะในช่วงพิธีกรรมการไหว้ครู ที่ถือได้ว่าเป็นเสน่ห์ของการแสดงหนังตะลุงที่มีความน่าชมและเห็นได้น้อยลง และนำความกระชับรวดเร็ว ทันสมัยมาจากนายหนังตะลุงยุคร่วมสมัย ซึ่งจะมีระยะเวลาที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุง 60 นาที เพื่อให้เหมาะสมกับระยะเวลาในการเก็บเงินและความต้องการของผู้ชมที่มาเก็บเงิน โดยมีขั้นตอนการแสดงตามขนบการแสดงหนังตะลุงแบบโบราณอย่างครบถ้วน 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. ตั้งเครื่องเบ็กรัง และโหมโรง

เริ่มโดยเจ้าภาพจัดเครื่องเบ็กรัง ให้แก่คณะหนัง ได้แก่ หมากร 12 คำ หรือ 9 คำ เทียน 3 เล่ม หรือ 1 เล่ม เงินเบ็กรัง 12 บาท หยก 3 ต้น วางไว้หน้าจอ 1 ต้น ด้านซ้าย 1 ต้น และด้านขวา 1 ต้น เมื่อจะประกอบพิธีเบ็กรัง นายหนังจะตีกลองนำแล้วเอารูปหน้าน้ำ รูปฤๅษี รูปหน้าไฟ บักไว้หน้าจอทำพิธีบวงสรวงระลึกถึงเทวดาพระภูมิเจ้าที่ท้องคาถาเอาหมากเหน็บไว้บนหลังคา 1 คำ ใส่ในทับ 1 คำ อีก 1 คำ ใส่ปากฤๅษี หลังจากนั้นมีการโหมโรง เป็นการบรรเลงดนตรีล้วนๆ เพื่อเรียกคนให้มาชมการแสดงและเป็นการเตรียมความพร้อมของนายหนังที่จะแสดงหนังตะลุงในคืนนั้น จรุงญู หนูทอง แสงอุทัย (2556: 52) กล่าวไว้สรุปได้ว่า เพลงโหมโรงที่ใช้บรรเลงเป็นเพลงร่ายยอดของจังหวัดต่างๆ เช่น เพลงเชิด เพลงเดิน เพลงโสภณ เพลงเชิดครู เป็นขั้นตอนตามกฎเกณฑ์หรือประเพณีที่ครูอาจารย์ดั้งเดิมฝึกสอนและมอบหมายสืบต่อมา เพลงโหมโรงที่นิยมใช้ 12 เพลง เป็นการโหมโรง ได้แก่ เพลงเชิด เพลงเดินฤๅษี เพลงคอนเห็น (เพลงเดินยักษ์) เพลงเดินกษัตริย์ เพลงเดินนาง เพลงเดินมุนษย์ เพลงเดินเสนา เพลงสามฉบับ สามเท็ง เพลงถอยหลังเข้าคลอง เพลงผักจิ้มน้ำพริก (ผักจิ้มน้ำซุบ) เพลงสะบัดสะบั้ง เพลงกุ่มฉับ กุ่มเท็ง แล้วต่อด้วยเพลงเชิด และเพลงลง

2. ออกรูปฤๅษี

หนังตะลุงทุกคนจะต้องมีรูปฤๅษีเป็นรูปครูประจำคณะของตน และเชื่อว่าเป็นรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยปกป้องคุ้มครองภัยตราภัยต่าง ๆ และอำนวยความสะดวกแก่คณะหนัง (รูปฤๅษีของหนังตะลุงคณะหนึ่งๆ อาจมีหลายรูป มีทั้งที่เป็นฤๅษีบำเพ็ญศีลและฤๅษีทุศีล) เป็นการคารวะครูและบัดเป่า เสนียดจัญไรต่างๆ

3. ออกรูปพระอิสริ

การออกรูปพระอิสริ เพื่อบูชาพระอิสริผู้เป็นเทพเจ้าแห่งการบันเทิง ธรรมเนียมการออกรูปพระอิสริ จะเริ่มด้วยเชิดรูปให้ผ่านจอส่วนบนอย่างช้า ๆ โดยให้เห็นเงาเพียงรางๆ อาดทำเชิดให้เห็นความมีอำนาจของคิวเทพและความพยศของโคตรง แล้วปักรูปกลางจอ

4. ออกรูปลิงขาว ลิงดำ

ออกรูปลิงขาว ลิงดำบางครั้งเรียกว่า “ปล่อยลิงหัวค่ำ” รูปลิงขาว ลิงดำมีทั้งที่เป็นรูปจับและรูปเดี่ยวเป็นเรื่องเกี่ยวกับลิงขาวจับลิงดำผูกมัดไปให้ฤๅษีสิงโทษเนื่องจากลิงดำไปขโมยผลไม้ในเขตลิงขาว แต่ฤๅษีได้ขอโทษบาปและว่ากล่าวตักเตือนลิงดำแล้วจึงปล่อยตัวไป การออกรูปลิงดำลิงขาวหรือออกลิงหัวค่ำนี้เชื่อกันว่าได้รับอิทธิพลมาจากเรื่องรามเก้ “นาคะประทีปเล่าว่า ลิงขาวก็คืออดีตชาติของหนุมาน ส่วนลิงดำก็คืออดีตชาติของนิลพัททวนแห่งกรุงชมพู ลูกพระกาล ทั้งสองบาดหมางกันมาแต่ชาติก่อน เมื่อกลับชาติมาทะเลาะกันอีก ดังปรากฏในรามเกียรติ์ตอนหนุมานจองถนนไปลงกา” (อุดม หนูทอง: 2532: 115, อ้างใน พิทยา บุขรารัตน์, 2541: 74-75)

5. ออกรูปปราชญ์หน้าบท

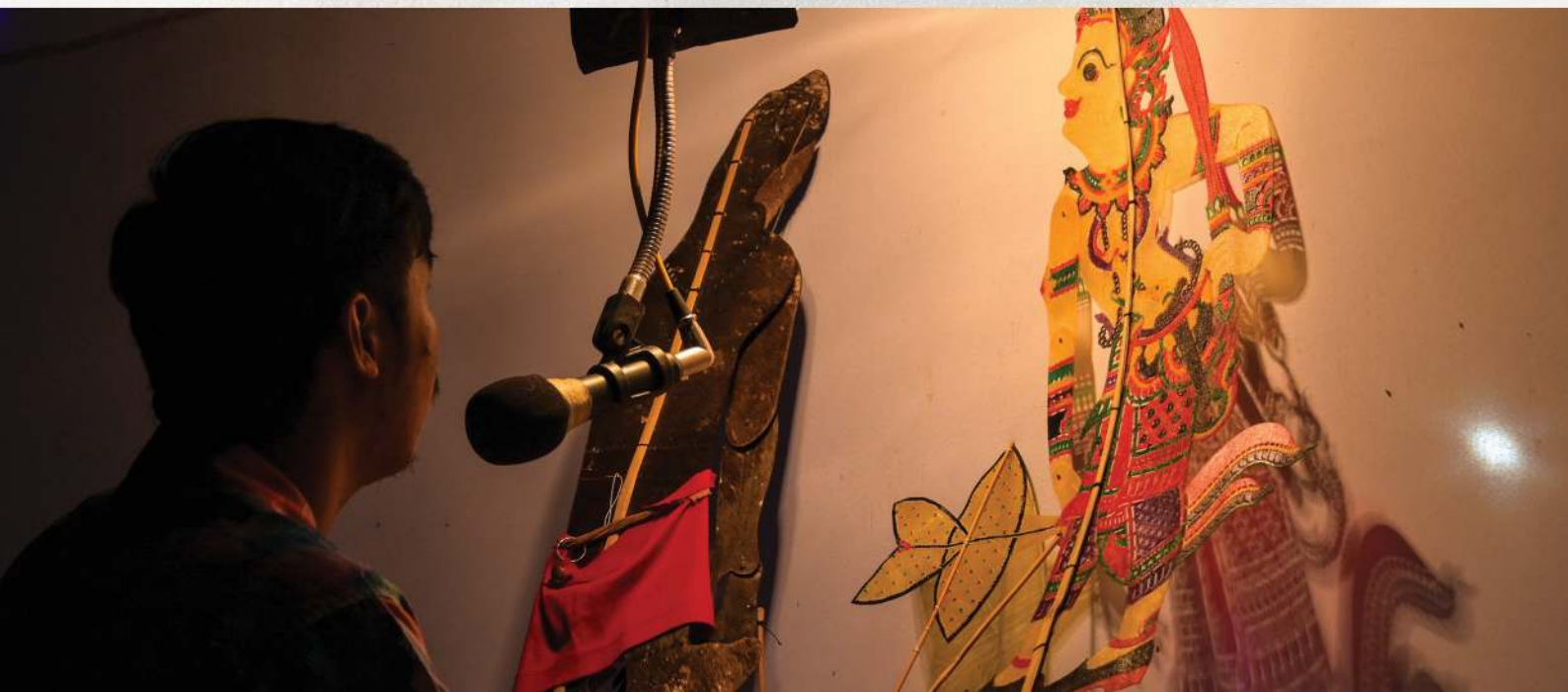
ออกรูปปราชญ์หน้าบทหรือออกรูปภาศ เป็นเสมือนตัวแทนของนายหนังที่ออกมาคารวะผู้ชม โดยใช้รูปคล้ายเจ้าเมือง ศิระสามมงกุฏ ส่วนใหญ่มีหลังถือพระขรรค์อยู่ในท่า บินเหยียบนาค หรือรูปผู้ชายถือดอกบัวบ้าง ธงชาติบ้าง จากนั้นจึงขับบทหรือร้องกลอนไหว้ครู สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนผู้ที่นายหนังนับถือพระมหากษัตริย์ บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ นักปราชญ์ และศิลปินประจำถิ่นที่มีชื่อเสียงโด่งดัง เจ้าภาพและผู้หลักผู้ใหญ่หรือผู้ที่เป็นที่นับถือของคนในละแวกบ้านที่ตนไปแสดงเช่น ท่านั้น ผู้ใหญ่ ผู้มีอิทธิพล เจ้าอาวาส เป็นต้น เพื่อให้อำนาจอชัยแก่ตนในการแสดงหนัง และปรารภเรื่องต่างๆ กับผู้ชม

6. ออกรูปบอกเรื่อง

การแสดงหนังตะลุง รูปบอกเรื่องเป็นเสมือนตัวแทนของนายหนังตะลุงเช่นเดียวกับรูปภาศที่ออกมาเพื่อบอกให้ผู้ชมทราบว่าในคืนนั้นหนังจะแสดงเรื่องอะไร ซึ่งถือเป็นหน้าที่หลักของรูปบอกเรื่อง นอกจากนั้นอาจจะมีการปรารภเรื่องทั่วไปกับผู้ชม เช่น แนะนำคณะหนัง สาเหตุที่ได้มาแสดงเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการประชาสัมพันธ์ที่มาของนายหนังตะลุงว่าเป็นใครมาจากไหนและจะเล่นเรื่องอะไรโดยย่อ เพื่อทักทายกับผู้ชม

7. ขับบทเกี่ยวจ้อ

เป็นการขับร้องบทกลอนอย่างสั้นๆ ก่อนตั้งเมืองเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นคติสอนใจ การพรรณนาความงามของธรรมชาติ พรรณนาความในใจของนายหนัง ดังที่ พิทยา บุขรารัตน์ (2542 : 13) กล่าวถึงบทเกี่ยวจ้อเอาไว้ตอนหนึ่งว่าบทเกี่ยวจ้อหนังตะลุงเป็นบทขับร้องกลอนสั้นก่อน “ตั้งนามเมือง” กลอนส่วนใหญ่จะเน้นให้เป็นคติสอนใจแก่ผู้ชมและมีความคมคายมาก

8. ตั้งเมือง

การเปิดเรื่องหรือจับเรื่องที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุง ซึ่งนายหนังขับร้องบทเกี้ยวจ้อแล้ว โดยนายหนังจะนำเอารูปเจ้าเมืองและแม่เหสีออกมาปักที่หน้าจอหนัง ซึ่งเป็นการสมมุติขึ้นเป็นเมืองๆ หนึ่ง แล้วขับร้องกลอนบรรยายสภาพของบ้านเมือง บอกนามเมืองและชื่อตัวละคร ชื่อบ้านนามเมืองชื่อเจ้าเมืองนางเมืองและราชโอรส ธิดา ตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จากนั้นจึงดำเนินเรื่องไปตามโครงเรื่องที่ได้กำหนดไว้ การที่เรียกการแสดงหนังตะลุงในขั้นตอนนี้ว่า “ตั้งเมือง” น่าจะมาจากที่หนังตะลุงแต่เดิมนิยมแสดงเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ ซึ่งเรื่องมักจะเริ่มต้นขึ้นที่เมืองใดเมืองหนึ่ง จึงต้องตั้งเมืองเสียก่อน

9. ขับกลอนอวยพร

การกล่าวถ้อยคำที่เป็นมงคลแสดงความปรารถนาดีต่อกัน นายหนังมักใช้ชอบคุณเจ้าภาพที่ได้ติดต่อว่าจ้างมาแสดงพร้อมทั้งอวยพรให้เจ้าภาพและผู้ชมมีความสุขความเจริญ ร่ำรวย มีสุขภาพดี

10. โหมโรงลา

การบรรเลงดนตรีเพลงตอนจบ โดยจะใช้ทำนองเพลงทับและทำนองเพลงปี่ในรูปแบบของเพลงไทยเดิม เช่นเดียวกับการโหมโรงช่วงแรก

ประเภทตัวหนังตะลุง

หนังตะลุงจะไม่ใช้การแบ่งตามวรรณะ ซึ่งมีการแบกกลุ่มตามลูกหนังตะลุงโดยแบ่งหนังตะลุงเก็บรูปหนังตะลุงออกเป็น 5 กลุ่มดังนี้

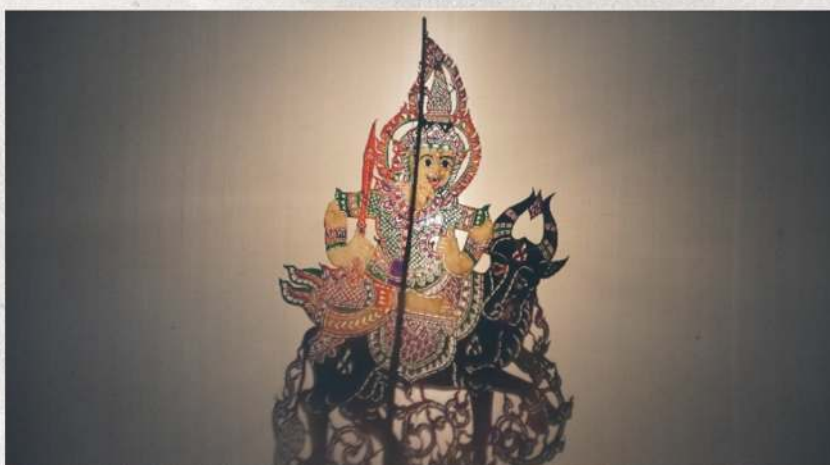
1. **กลุ่มหนังตะลุงครุ**เป็นรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์รูปที่เจตนาใช้พุทธาภิเษก ปลูกหนังตะลุงที่ทำให้มีความศักดิ์สิทธิ์ เช่น ฤๅษี

1.1 **ฤๅษี** เป็นรูปครุที่มีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ และป้องกันอันตรายทั้งปวงทั้งช่วยดลบันดาลให้หนังแสดงได้ดี เป็นที่ชื่นชมของคนดู

กลุ่มหนังตะลุงรูปครุ (ฤๅษี)

1.2 **พระอิศวร** ถือเป็นรูปศักดิ์สิทธิ์ และเป็นเทพเจ้าแห่งความบันเทิง พระอิศวรจะทรงโคอุสุภราชหรือหนุมานหนังเรียก รูปพระอิศวรว่ารูปพระโค หรือรูปโค มีเท้าทั้ง 4 เป็นสีขาว โทนกลสีขาว หน้าผากรูปใบโพสีขาว ขนหางสีขาว วัฏประเภทนี้หายากมากถือเป็นมิ่งมงคล

กลุ่มหนังตะลุงรูปครุ (พระอิศวร)

2. กลุ่มหนังตะลุงชนชั้นปกครอง

2.1 เจ้าเมืองและนางเมือง โดยส่วนมากจะเป็นพระบิดาของพระเอกหรือนางเอกบางเรื่องก็เป็นผู้สำคัญที่ทำให้ตัวเอกต้องเดินทางออกจากเมือง และนางเมือง เป็นมเหสีของเจ้าเมืองมีบทบาทเป็นเพียงผู้ตาม แม้บางครั้งจะเห็นว่าหน้าที่เจ้าเมืองสั่งลงโทษพระโอรสหรือพระธิดา

กลุ่มหนังตะลุงชนชั้นปกครอง (เจ้าเมือง)

เจ้าเมืองและนางเมือง

2.2 ยักษ์ ยักษ์จะมีหลายสถานภาพตั้งแต่กษัตริย์ยักษ์ ธิดายักษ์ เสนายักษ์ ยักษ์มีรูปร่างใหญ่โตน่ากลัว มีเขี้ยวอกโจ่งนอกปาก ถือไม้ตะบองเป็นอาวุธ

ยักษ์

3. กลุ่มสามัญชน เช่น ตา ยาย พระ และนักบวช เป็นต้น

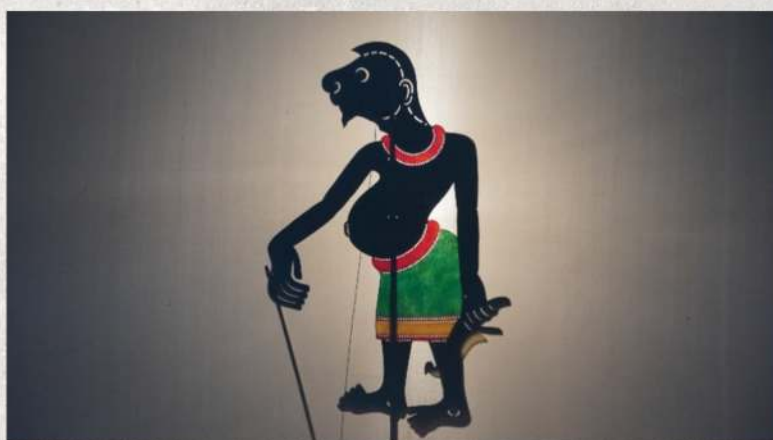

กลุ่มสามัญชน

4. กลุ่มตัวตลก

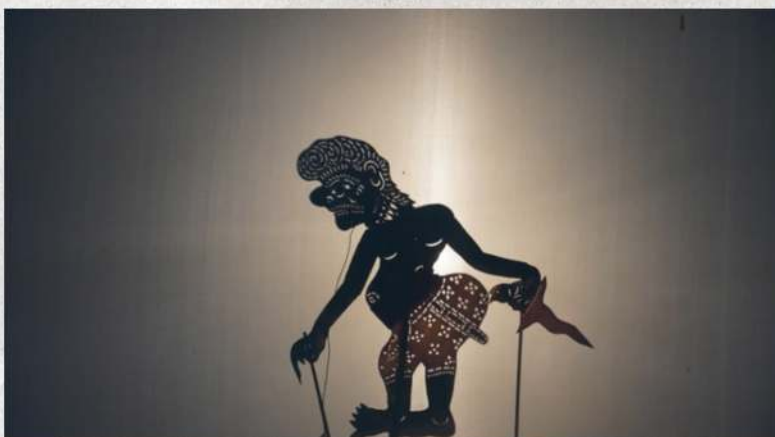
กลุ่มตัวตลก จะมีความสำคัญต่อหนังตะลุงเป็นอย่างมากเพราะตัวตลกจะมีบทบาทเป็นตัวช่วยพระเอก นางเอก หรืออยู่ฝ่ายธรรมะ สามารถนำศีลธรรม สภาพสังคม เหตุการณ์บ้านเมืองมาสอดแทรกคติเตือนใจผู้ชม ทำให้ผู้ชมหนังตะลุงมีอารมณ์ขันสนุกสนาน รูปหนังตะลุงตัวตลกที่เป็นที่รู้จักกันดี เช่น ไอ้หนูเนีย ไอ้ยอดทอง ไอ้เท่ง ไอ้สะหม้อ ไอ้สีแก้ว ผู้ใหญ่พูน เป็นต้น

4.1 ไอ้หนูเนีย ผิวดำ รูปร่างค่อนข้างเตี้ย พุงยานโย้คอดก ทรงผมคล้ายแส้ม้า จมูกปากยื่นออกไป คล้ายกับปากวัว มีเขรยาคคล้ายหนวดแพะนุ่งผ้าโสร่งแต่ไม่มีลวดลาย ไม่สวมเสื้อ ถือมีดตะไกรหนีบหมากเป็นอาวุธ พูดเสียงต่ำ สั้นกระด้นขึ้นนาสิก

ไอ้หนูเนีย

4.2 ไอ้ยอดทอง เชื่อกันว่าเป็นชื่อคนจริงชาวจังหวัดพัทลุง รูปร่างอ้วน ผิวดำ พุงย้อยก้นงอนขึ้นบนผมหยิกเป็นลอน จมูกยื่น ปากบวม เหมือนปากคนแก่ไม่มีฟัน หน้าเป็นแผลจนลายคล้ายหน้าจระเข้ นุ่งผ้าลายโจงกระเบน ไม่สวมเสื้อ เหน็บกริชเป็นอาวุธประจำกาย เป็นคนเจ้าชู้ ปากพูดจาโอ้อวด ใจเสาะ ชี้ขลาด ชอบชู้หลอก พูดจาเหลวไหล ยกย่องตนเอง บ้ายอ ชอบอยู่กับนางสาว ที่มีสำนวนชาวบ้านว่า “ยอดทองบ้านาย”

ไอ้เท่ง

4.3 ไอ้เท่ง เอาเค้ามาจากชาวบ้านคนหนึ่ง ชื่อเท่ง อยู่บ้านคูซุด อำเภอสะทิงพระจังหวัดสงขลา หนึ่งจวนบ้านคูซุด นำมาตัดรูปตลกเป็นครั้งแรก หนึ่งคณะอื่นๆ นำไปเลียนแบบ รูปร่างผอมบางสูง ท่อนบนยาวกว่าท่อนล่าง ผิวดำ ปากกว้าง หัวเล็ก ผมงอหยิก ใบหน้าคล้ายนกกระชัง

4.4 ไอ้สะหม้อ นำมาจากคนจริง โดยได้รับอนุญาตจากชาวอิสลามชื่อสะหม้ออยู่บ้านสะกอม อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา หนึ่งตะลุงอื่นๆ ที่นำไปเลียนแบบ พูดกีนรูปสู้หนึ่งกัน ทองหล่อไม่ได้ รูปร่างอ้วนสะหม้อ หลังโก่ง มีโหนกคอคางข้อย ลมพุง รูปร่างเตี้ย สามหมากแซก นุ่งผ้าโสร่ง ไม่สามเสื่อ พูดล้อเลียนผู้อื่นได้เก่ง ค่อนข้างवादดี นับถือศาสนาอิสลามแต่ชอบกินหมู ชอบดื่มเหล้า พูดสำเนียงเนิบนาบ รัปลายลั่น

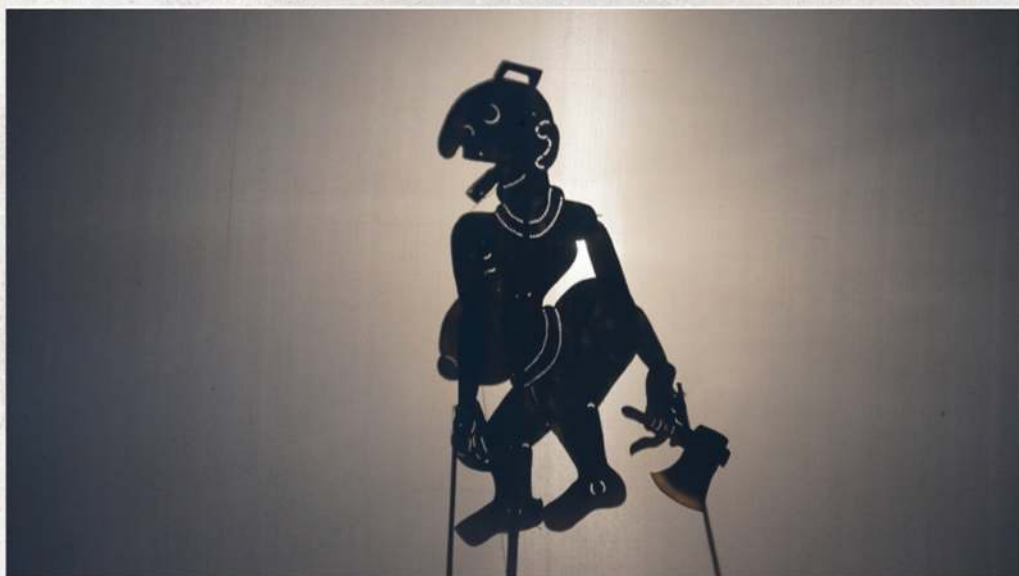

4.5 ไอ้สีแก้ว เชื่อกันว่าเขาเฒ่ามาจากคนที่ซื้อสีแก้วจริงๆ เป็นคนมีตะบะมือหนักโกรธใครต่บด้วยมือหรือชนด้วยศรีษะ เป็นคนพูดจริง ทำจริง สู้คน ชอบอาสาเจ้านายด้วยจริงใจตกเตือนผู้อื่นให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามทำนองคลองธรรม รูปร่างอ้วนเตี้ย ผิวคล้ำ มีโหนกคอ ศรีษะล้าน นุ่งผ้าโจงกระเบนลายตาหมากรุก ไม่สามเลื้อ ไม่ถืออาวุธใดๆ ใครพูดล้อเลียนเกี่ยวกับเรื่องพระเรื่องร้อน เรื่องจำนวนเงินมากๆ จะโกรธทันทีพูดซ้ำๆ ชัดถ้อยชัดคำ เพื่อนคู่หูคือนายยอดทอง

ไอ้สีแก้ว

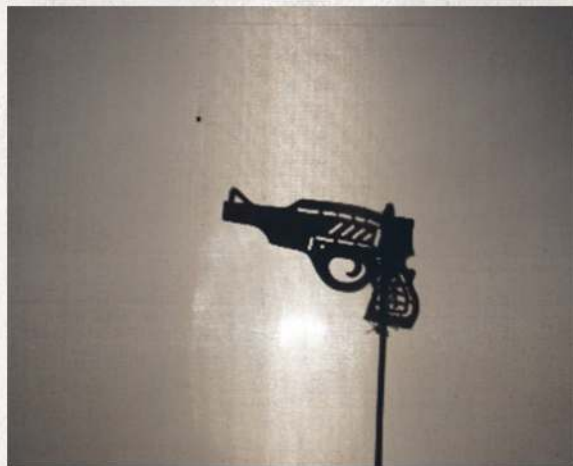
4.6 ผู้ใหญ่พูน น่าจะเลียนแบบมาจากผู้ใหญ่คนใดคนหนึ่ง รูปร่างสูงใหญ่ จมูกยาวคล้ายตะขอเกี่ยวมะพร้าว ศรีษะล้าน มีผมเป็นกระจุกรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตรงกลางกลางอยู่ กลางพุงโย้ย้อยยาน ตะโพกใหญ่ขวิดขึ้นบน เพื่อนมักจะล้อเลียนว่า บนหัวติดวงกตักน้ำ สันหลังเหมือนเขาพักผ้า

ผู้ใหญ่นพูน

5. กลุ่มเบ็ดเตล็ด

กลุ่มที่ใช้ประกอบการแสดง เช่น ปืน โทรศัพท์ ลูกศร ต้นไม้ กรรไกร ที่ใช้แสดงในเรื่องราวต่าง ๆ

บรรณานุกรม

จรรยา พุทธิทอง แสงอุทัย. (2557). หน้าตะลุงภาคใต้ : รากเหง้าและเบ้าหลอม “ตัวตนของคนใต้” สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ 14(2). 11-30.

พิทยา บุขรรัตน์. (2541). จำหน่าย: การแสดงหนังตะลุงภาคใต้ฝั่งตะวันออก. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

_____. (2551) ทะเลสาบสงขลา : ครุโกทรแห่งหนังตะลุงและโนรา. ทักษิณคดี. 7(2), 27-50).

สุวิมล เวชวิโรจน์, เหมือนมอด หนูมาศ, จิรารณ พรหมทอง, สุชาติพิทย์ อร่ามศักดิ์, สมปราชญ์ วุฒิจันทร์, (2561) การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน : ศึกษากรณีเครือข่ายหนังตะลุง ศ.เทพศิลป์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี (อดีตถึง พ.ศ. 2546 - ปัจจุบัน). วารสารวิทยาการจัดการ, 5(2), 25-44.

อรอุมา นิลละอ. (2549). การออกแบบลวดลายหนังตะลุงบนผลิตภัณฑ์จากกันห้องเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัสดุพื้นถิ่นสำหรับแกะสลักไม้เทพทาโร ตำบลเขากอบ จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาศิลปกรรม(ออกแบบประยุกต์ศิลป์) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

อุดม หนูทอง. (2528). วิวัฒนาการรูปหนังตะลุง. วารสารทักษิณคดี. 2(1) 17-37. _____. (2536). ศิลปะการเล่นเงาของนักเล่านิทานยามวิกาล. กรุงเทพมหานคร: โอคลาส

